

Zijn de bijbelleesroosters een dwangbuis of een handreiking? Of misschien een liturgische TomTom, die verschillende wegen kent en soms vriendelijk verzoekt: 'Indien mogelijk, keer om'.

Joke Boot-de Boer

Maandagmorgen, 10.00 uur. Dominee J. zit achter haar bureau en leest de brief van de gemeente waar zij de komende zondag zal voorgaan. Naast de gebruikelijke inlichtingen over de gang van zaken leest zij: 'De kinderen gaan vóór het lezen uit de Bijbel naar de kindernevendienst. Zij hebben daar hun eigen viering met dezelfde bijbeltekst als in de kerk. Wij zouden het erg

op prijs stellen, indien u dat leesrooster ook in onze dienst gebruikt.'

Hoofdpijn

Navraag leert dat het hier gaat om het rooster van *Kind op Zondag*. Navraag is noodzakelijk, gisteren ging de predikant voor in een gemeente die het zogeheten klassieke rooster hanteert. In de gemeente van vol-

Volgens het leesrooster

gende week wordt een geheel eigen rooster gevolgd. Wil de predikant alstublieft dat bijbelgedeelte nemen?

Dominee is daar niet te beroerd voor, maar vraagt zich af hoe ze het allemaal voor elkaar moet krijgen. Preken over een bijbelgedeelte vereist een degelijke studie van het betreffende bijbelboek als geheel en dat kost de nodige tijd. Zeker als het gaat om minder bekende en niet vaakgelezen boeken. De afgelopen jaren bijvoorbeeld kwamen Openbaring, Jeremia, Nehemia aan de orde. Prachtige boeken, maar je bent er niet in een paar uur mee klaar.

Een gemeente mag van de predikant een grondige bestudering van de teksten verwachten, maar dat moet wél binnen de vastgestelde voorbereidingstijd. Ten slotte is de dienst meer dan de preek alleen: als het goed is, is deze ingebed in de totale liturgie. Wat te doen? Dominee heeft al hoofdpijn nog voor er een letter op papier is gezet.

Handwerk

De vragen van de gastgemeenten zijn niet onredelijk. Juist vanwege het begrip en de continuïteit ziet men een volgrooster liever niet onderbroken. Is de predikant gemakzuchtig als hij besluit soms toch het 'eigen' rooster te volgen? Zeker niet, hij gaat verstandig en gewetensvol om met zijn tijd. Hij weet dat aan het bijbelgedeelte geen recht wordt gedaan, als hij daar weliswaar ernstig maar niettemin en logischerwijs slechts aan kan snuffelen met alleen zijn commentaren als hulpmiddel.

Hij heeft een vak geleerd en weet dat het het nodige Handwerk vergt, wil hij de Schriften ook maar enigszins kunnen doorgronden, het Woord verkondigen en het 'in rapport met de tijd' brengen. Op deze maandagmorgen wenst de predikant even dat er geen roosters waren. Terwijl hij er eigenlijk juist zo blij mee is. Het moge duidelijk zijn: mede door de hoeveelheid zijn leesroosters niet het eind van alle tegenspraak.

Reformatie

In de protestantse zondagsdiensten ligt van oudsher het accent op onderricht en prediking van de Heilige Schrift. Het Woord staat, en ligt in menige kerkzaal letterlijk zichtbaar, centraal. De middeleeuwse kerk, waaruit de reformatoren kwamen, las volgens het perikopenstelsel. Daardoor stonden de lezingen voor iedere zondag vast.

Anders dan de lutherse kerken, die aan dit gebruik trouw bleven, kozen de calvinistische kerken later voor de doorgaande lezing: de lectio continua. Er werd een heel bijbelboek dóórgelezen, telkens een gedeelte of hoofdstuk. De lezing begon waar men de vorige zondag was opgehouden. De typisch protestantse gewoonte een permanent geopende Bijbel op de kansel te laten liggen, herinnert daar nog aan. De doorgaande lezing werd later verlaten, waarna een periode volgde van aan de eigenlijke kerkdiensten voorafgaande, nauwelijks bezochte, voordiensten. Daarin werden door een voorlezer, meestal de schoolmeester, gekozen bijbelgedeelten gelezen. In 1817 besloot de synode dat de keuze van schriftlezingen voortaan de taak van de predikant was.

Zo mocht enige samenhang tussen lezingen en prediking worden verwacht, wat voordien vrijwel nooit het geval was. Gevolg was dat er ten aanzien van de lezingen nu in het geheel geen systeem of orde meer bestond. Dominee las wat hij wilde en nam voor de preek vaak slechts een gedeelte uit het gelezene: 'Gemeente, de tekst voor de prediking van hedenmorgen is genomen uit...'. Soms werd de hele preek aan één enkel woord opgehangen.

Eerste Dag

In de wereldoecumene vormden de kerken van het gereformeerd protestantisme zo lang een uitzondering, door geen aanwijzingen te geven voor een geordende lectuur van de Schrift in de eredienst. Door een

hernieuwd liturgisch besef kwam langzaam maar zeker een kentering in de praktijk van vrij en daarmee willekeurig roostergebruik. In de jaren zeventig besloot de Raad van Kerken dat de Bijbel zoveel mogelijk als geheel en in geregelde orde, dus niet fragmentarisch, aan het woord zou moeten komen. Eind 1977 verscheen *De Eerste Dag* met materiaal voor preek en liturgie. Deze uitgave is, met *Kind op Zondag*, niet meer weg te denken in de meeste protestantse kerken.

In *De eerste dag vieren*, liturgie voor gemeentelieden, schrijft Boendermaker: 'Ik weet nog hoe bevrijdend het was - zij het niet eenvoudig - om je preektekst van tevoren te weten en je daaraan te onderwerpen.' Er zijn gemeenten waarbinnen nog altijd groot wantrouwen bestaat ten aanzien van het liturgisch jaar en leesroosters. Op de christelijke feestdagen en in de daaraan voorafgaande periode hanteren ook zij doorgaans een thematische schriftlezing en prediking. Voor het overige wordt, als vanouds, doorgaand gelezen of bedient men zich van een vrije tekstkeuze.

Rigide

Elk systeem heeft voor- en nadelen. Roosters kunnen voorkomen dat de gemeente afhankelijk is van voorkeuren of stemming van de predikant of, erger, zijn stokpaardjes. Voorgangers worden, door een leesrooster te volgen, uitgedaagd het 'preekvak' in al zijn facetten ter hand te nemen en zich te verdiepen in schriftgedeelten die ze zelf waarschijnlijk nooit gekozen zouden hebben. Er zijn ook argumenten tegen een vast roostergebruik. Een al te rigide opstelling, krampachtig en dogmatisch aan roosters vasthouden, leidt ertoe dat predikant en gemeente zich bij tijd en wijle in onmogelijke bochten moeten wringen. Daarnaast maakt de hoeveelheid roosters het er niet eenvoudiger op. Zeker voor gastvoorgangers is deze diversiteit lastig, terwijl voor

gemeentelieden geldt dat ze de draad van het verhaal kunnen kwijtraken als ze een zondag missen.

Orgaandonatie

Vrije tekstkeuzes daarentegen kunnen ontaarden in selectieve, op persoonlijke voorkeuren gebaseerde keuzes. Daarnaast is er de merkwaardige gewoonte van het zoeken naar een bijbelgedeelte dat 'passen' is in een bepaalde situatie op een bepaald moment, teneinde te vertellen wat de Bijbel-God hierover te zeggen heeft. Ik herinner mij een preek over Psalm 139 die ge(mis)bruikt werd om de gemeente te waarschuwen zich niet in te laten met orgaandonatie. De boodschap was duidelijk, maar van verantwoorde exegese was geen sprake. Wie hier tegen inbrengt dat bepaalde situaties vragen, zo niet dwingen tot het 'spreken' in de gemeente, zou kunnen denken aan andere, zelfs meer geëigende momenten in de dienst. In *Nieuwe wegen in de liturgie* zegt Schuman hierover: 'Hoofdmotief is dat het niet alleen om de leesorde zelf gaat. Het gaat om het totaal van lezing(en), het daarop gerichte zondagsgebed en slotgebed, de daarbij passende psalmen en andere liederen. Pastoraat en actualiteit kunnen ook hier al impliciet resoneren, terwijl de preek ze kan expliceren. Ook andere momenten van de eredienst lenen zich daar goed voor: smeekgebed, voorbeden, inzameling van gaven en intenties.'

Het laatste woord over leesroosters is nog niet gesproken en zal vermoedelijk ook nooit klinken. Voor- en tegenstanders doen er goed aan zich te realiseren dat de samenstellers van leesroosters niet kunnen maar ook niet willen dwingen. Ze willen een handreiking doen, hulp onderweg. Als een liturgische TomTom, die verschillende wegen kent en soms vriendelijk verzoekt: 'Indien mogelijk, keer om'. En dat doe je dan. Of niet.